

M. MASSAFONT

El bisbe Josep Cartaña i les autoritats militars: una imatge de postguerra.

De la penúria a la normalització actual

Tot i ser una disciplina relativament jove i la cèl·lula de l'actual civilització de la imatge, es pot assegurar que com a fet cultural i com a mitjà de comunicació de primer ordre, la fotografia, fins a èpoques relativament recents, s'ha vist arraconada. A casa nostra, superat el trauma de la guerra, no fou fins a la mort de Franco que es va poder alliberar de la nefasta censura i altres repressions imposades pel règim. A la meitat dels setanta, una generació de joves professionals la donaren a conèixer a nivell popular, mobilitzaren les institucions, obriren galeries, intentaren trencar la imatge fòssil del fotògraf oficial per la d'una figura molt més propera i assequible al ciutadà.

Acabada la guerra, la fotografia entrà en un període de penúria que

la portà a ser una activitat classista i que l'ha obligat a fer una llarga travessa pel desert per arribar als nostres dies com una de les afeccions més populars i assequibles.

Postguerra i autarquia

És conegut que la victòria franquista arribà acompanyada d'una nova manera de governar i actuar. A més del trauma moral, el sotrac fou tan dur que la precarietat, la manca de suport exterior i d'una política econòmica coherent, portaren les restriccions i afectaren greument una societat trencada que durant molts anys es veié lligada de mans i peus davant la imperiosa necessitat d'aconseguir aliments.

Les imatges publicades a la revista francesa *L'illustration*, on es

recollia la tènica visió dels carrers desolats, els negatius de Fagnoli mostrant les ruïnes de la fàbrica Grober, cremades pels republicans en retirada, testificaven, amb patetisme, la fi d'una de les edats d'or de la ciutat.

Pocs anys enrera, l'explosió del noucentisme havia canviat el Principat i Girona, fent mostra d'una increïble vitalitat, s'havia obert als corrents europeus del moment. Invents com la fotografia —el qual per poc preu i menys temps et permetia tenir un retrat propi— foren rebuts amb els braços oberts. Encara no havia tombat el segle que es veié l'aparició de professionals oferint foto-minut als carrers i places de la ciutat. Lentament, les revistes i diaris obriren espais a les imatges, i entitats que es definien esportives, com el GEIEG, n'impulsaren sec-

M. MASSAFONT

Escenes característiques de la vida quotidiana gironina dels anys cinquanta.

cions específiques.

Als anys 30 la fotografia ja s'havia introduït a totes les capes de la societat. Noms com el de Joan Masó, autor de més de 1.000 plaques, la dinastia Unal, en Josep Peraferer, el seu ex-soci en Barber, o en Valentí Fagnoli —un dels artistes més definitius del primer quart de segle, amb més de 10.000 negatius, avui llastimosament perduts en la seva majoria malgrat els esforços de Jordi Mestre i Emili Massana— formaren un primer nucli de precursors que la guerra malmenà sense contemplacions.

Teòricament, a mitjan 1939 el conflicte s'havia acabat. La victòria dels uns forçà l'exili dels altres i la vida quotidiana es transformà en un malson fuetejat per la gana, en el qual l'obtenció dels aliments era la primera i quasi única ocupació dels

gironins, mentre que el nou dirigisme cultural intentava fer oblidar fins i tot la llengua pròpia.

La renovada censura, la propaganda pro-imperial i la penúria feren que la fotografia es convertís en ofici d'espavilats o privilegiats, limitada als retrats de galeria, a la immortalització dels actes oficials o esportius; la premsa la desterrà, i així, com una víctima més de la victòria, entrà en una edat obscura que encara triga un bon grapat d'anys a convertir-se en esperança.

Les autoritats exercien el poder amb mà ferma i partidista. Les moltes restriccions i les mancances afavorien l'amiguisme i el mercat negre, i així, ens podem fer al cas que una disciplina com la que ens ocupa, que usava estris altament qualificats, materials de precisió i elements químics molt cars —la

penúria obligava els professionals a fabricar-se els seus propis líquids de laboratori— es convertís en ofici a l'abast de molt pocs. A més, conscient de l'alt poder comunicatiu i propagandístic de les imatges, amic de premiar les fidelitats, el nou règim s'assegurà les lleialtats muntant una mena de selectivitat, una realitat cruel on s'avaluaven des de les actituds fins a les amistats per deixar que un fotògraf se'n sortís o no.

Dinasties

A Girona, des de sempre, la fotografia havia sobreviscut com un negoci familiar. Tramès de pares a fills, l'ofici era una herència, igualment que les càmeres, els aparells, la botiga i normalment la clientela.

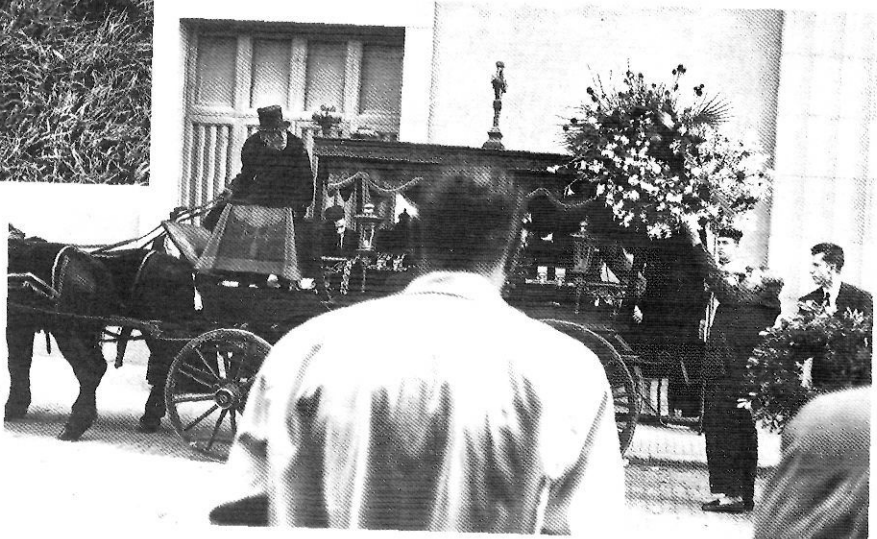

S. MARTÍ (FILL)

El barraquisme, el cor de la Catedral i un enterrament amb carrossa.

S. MARTÍ

M. MASSAFONT

Les autoritats civils i eclesiàstiques en el moment d'acabar la processó del divendres sant.

N. SANS

Així, en aquells anys de postguerra, hi podríem trobar els Unal a la plaça del Vi, en Peraferrer, més conegut com Lux, a la plaça de l'Oli, en Barber a la Rambla, en Boladeras al carrer Nou, a l'antic gran magatzem El Globo, que continuaren amb l'ofici.

D'altres nous arribats com Santiago Martí, antic aprenent de ca l'Unal, i uns anys més tard en Narcís Sans, aprofitaren la conjuntura per obrir locals a la Cort Reial i al capdamunt de la Rambla. Donades les dificultats del moment, cada professional reaccionà de manera diferent per fer front a les estreïtes. Així, tenim que en Josep Peraferrer en va fer prou refiant-se del seu tarannà d'home complidor, seriós i de dretes de tota la vida per assegurar-se una clientela a prova de bomba —essencialment membres de la burgesia o del comandament militar— la qual gaudia dels suficients contactes per estalviar-li les temudes privacions de material.

D'altres com en Boladeras, després de tres anys d'allunyament de casa, es trobà amb un negoci ensorrat i passà privacions fins a tornar a obtenir la confiança dels viatjants.

En Sebastià Martí, que havia obert una dependència a la Cort Reial —cal no confondre'l amb un altre Martí que pocs anys més tard muntà un *photomaton* a la Rambla— hagué d'inventar-se les mil i una per poder tirar endavant. El ser un veterà de totes les batalles, ferit en combat i condecorat per mèrits de guerra no li serví per obtenir les suficients influències polítiques, car molt sovint es trobava sense material, cosa que l'obligava a voltar tots els pobles i les viles del voltant de la capital a la caça i captura del paper o dels rodets de pel·lícula i a viure situacions tan esperpèntiques com la succeïda en una coneguda ferreteria de Santa Coloma, on, a canvi de 20 rodets Agfa, a més de pagar l'import hagué de comprar dos electrodomèstics inútils com són els descalcificadors d'aigua. Finalment, ja desesperat, el seu esperit comerciant va fer que es refiés d'un contacte contrabandista que coneixia a Sant Jaume de Llierca que li portava el paper —de molta qualitat— de França i de les seves coneixences amb els propietaris de farmàcies com la de la Creu Blanca, on obtenia els derivats de plata i mercuri bàsics per poder treballar al laboratori.

Així, a empenes i rodolons, en-

Una instantània "goyesca" d'una cursa de braus a la plaça de Girona, al final dels seixanta.

mig de la penúria cultural, la fotografia i Girona travessen la dècada aixecant un pèl el cap. La vinguda de treballadors d'altres regions espanyoles genera un procés de barraqisme, hi hagué una certa recuperació de la depauperada economia, al 1952, es va suprimir la cartilla de racionament i el ciutadà de peu es trobà amb un major poder adquisitiu. És en aquest moment, encara no han passat tres anys dels nous 50, que en Boladeras comença a tenir una clientela estable, que en Martí ja ha deixat de banda les seves aventures per proveir-se de material i que la Devesa es torna a veure honrada amb la presència de dos homes que fan Foto-minut, en Ricard Pla i en Renè Sevestee, que més tard obre Foto-Veloz a la plaça Marquès de Camps.

AFIC i «Leiquerós»

En aquests anys d'inici del desenrotllisme, cobertes les primeres necessitats, els gironins tenen ganes de diversió; tenir alguna afec-

ció o algun *hobby* no està del tot mal vist; el futbol recupera la bona salut; els camps d'esport comencen a tenir fidels; a les Fires, els delegats de la Coca-Cola s'esforcen per introduir la beguda al país; a l'any 1951 s'inaugura la biblioteca a la qual l'any següent s'incorpora l'arxiu històric de la província; en definitiva, es podia tirar endavant projectes petits que com a mínim donessin una certa esperança als il·lusionats ciutadans. Així, tres amics afeccionats a la fotografia engegaren i consolidaren l'*"Agrupación Fotogràfica y Cinematogràfica de Girona y su provincia"*, una aventura iniciada en una reunió de coneguts, entre els quals es podia comptar un comandant de l'exèrcit, en Gili, i un tinent coronel de la Guardia Civil, en Chamorro, que serví per aglutinar un cert sector de la joventut gironina, interessada en temes de la imatge, i posteriorment es transformà en una de les grans associacions ciutadanes amb una molt important ressonància social i política, sobretot després d'engagar les multitudinàries sessions de ci-

Soldats a la porta del convent de la Mercè, aleshores Hospital Militar.

M. MASSAFONT

Campionat d'hoquei celebrat a Girona l'any 53, amb la participació de les millors seleccions d'Europa.

nema-club al cinema Modern.

Sorgeix en aquests anys un fenomen pràcticament desconegut, el dels fotògrafs de carrers i places, coneguts popularment com els "*leiqueros*", personatges populars que fins a l'inici dels seixanta, per pocs diners i menys temps podien retratar el personal, ja fos vestit d'àrab, amb turbant o alquisser, o agafat del xicot i la xicota, com un record més de la festa.

És lògic pensar que gràcies a l'avenç de la tècnica, normalment a les botigues especialitzades es podia trobar de tot i a més es començava a pagar amb còmodos terminis i les ganes de diversió dels giro-nins després de la cruel i pansida dècada fessin sorgir una legió de voluntaris que armats amb màquines últim model —normalment Leicas pagades a poc a poc— sortissin al carrer a immortalitzar els moments dolços dels ciutadans a les Fires, de les noies de la bona societat als balls del casino, o dels aficionats a fer de manaia en temps de Setmana Santa.

Potser un dels exemples característics del fotògraf de "*calles i pla-zas*" —aquesta era la qualificació que rebia en el seu carnet— sigui Martí Massafont. Dependent de la ferreteria de Can Puig Martí, iniciat a la fotografia per l'Ibero, començà a treballar al Pont de Pedra i al Pes de la Palla, on juntament amb Ricard Pla, o els germans Muñoz, s'erigí en cronista involuntari d'una època. El reclam de "*foto, foto*" es féu popular, i així, encara que treballaven tot l'any, els "*leiqueros*" assolien la màxima feina els dies de

Sant Narcís, quan al Casino hi havia ball de gala i oferien els retrats molt més barats que els fotògrafs oficials com en Sans, el dia de Tots Sants, el Diumenge de Rams i el Dijous i el Divendres Sant. Encara avui, Massafont recorda que eren moltes les vegades que es passava el dia i la nit revelant al laboratori de casa seva —en realitat un soterrani adequat a les mínimes necessitats infraestructurals— que al matí sense aclucar l'ull anava a despatxar a la botiga i a la nit hi tornava.

Com tot, igualment que en altres activitats, la immigració afectà greument els *leiqueros*. Al Pont de Pedra, s'hi reunia més gent de l'habitual i així, per evitar concentració d'oferta i saturació de mercat, molts buscaren nous camins per on canalitzar la seva afecció.

A més, a Girona la situació anava variant gradualment. En Sans havia jugat amb precisió la carta de les influències polítiques i havia transformat el seu establiment en el més ben assortit de la ciutat en el

M. MASSAFONT

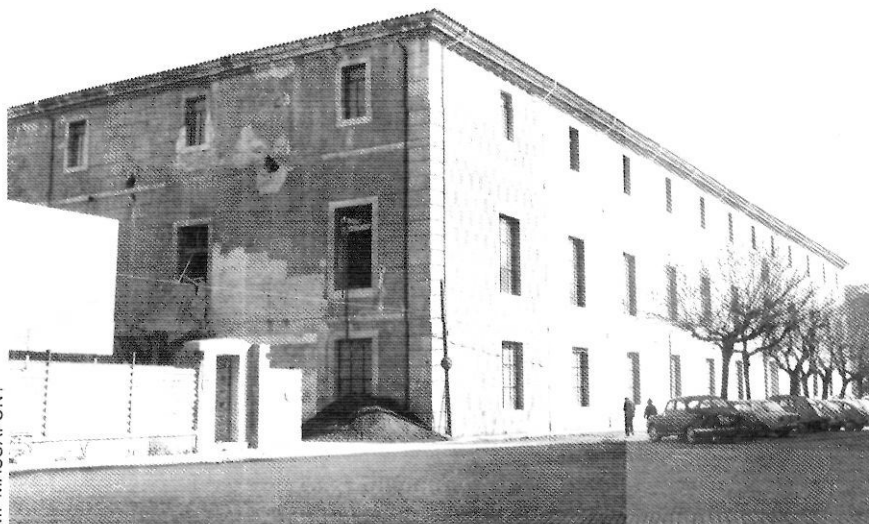
Enterrament del bisbe Josep Carataña.

món de la fotografia, cares noves com en Miquel Morillo, un antic agent d'assegurances que el casament havia transformat en una de les firmes punteres, en ser un dels primers de les comarques a fer els reportatges de casament, s'obrien camí, l'AFIC començava a ser reconegut i prestigià i els japonesos, ja recuperats de la segona guerra mundial, es preparaven per l'altra conquesta d'Europa i Amèrica, inundant el mercat amb els seus productes.

Aventura de gralls i japonesos

El 1960, concretament el dia 17 de maig, Girona es bellugà més del que era habitual. El més granat i florit del règim es reuní a les escales de la catedral per donar la benvinguda a Franco i obrir un temps d'eufòria i optimisme desmesurat. Els jerarques intentaren transformar el centre en una còpia reduïda de Manhattan, però no pogueren apagar una mínima vida cultural que, impulsada potser per les esclatxes de psiquedèlia que es respirava a l'ambient, aixecà un pèl el cap, fundà Òmnium Cultural, recollí signatures per introduir el català a l'ensenyament i assistí amb gatzara al naixement de la revista *Presència*, amb el temps símbol de l'oposició del règim, no tan sols a casa

M. MASSAFONT

Obres de remodelatge de l'antic Hospici, esdevingut posteriorment Casa de Cultura.

nostra, sinó també a la resta de Catalunya. A més, en el camp de la fotografia es detectava una lenta variació del mercat, impulsada sobretot per l'entrada dels productes sobretot per l'entrada dels productes arribats de l'ex-imperi del Sol l'xent, la fotografia en color començava a guanyar la partida al blanc i negre i per fer front a les noves demandes del públic, els laboratoris i les botigues tradicionals no tingueren cap altra sortida que iniciar una sèria reconversió, oblidar els esquemes de treball anteriors i

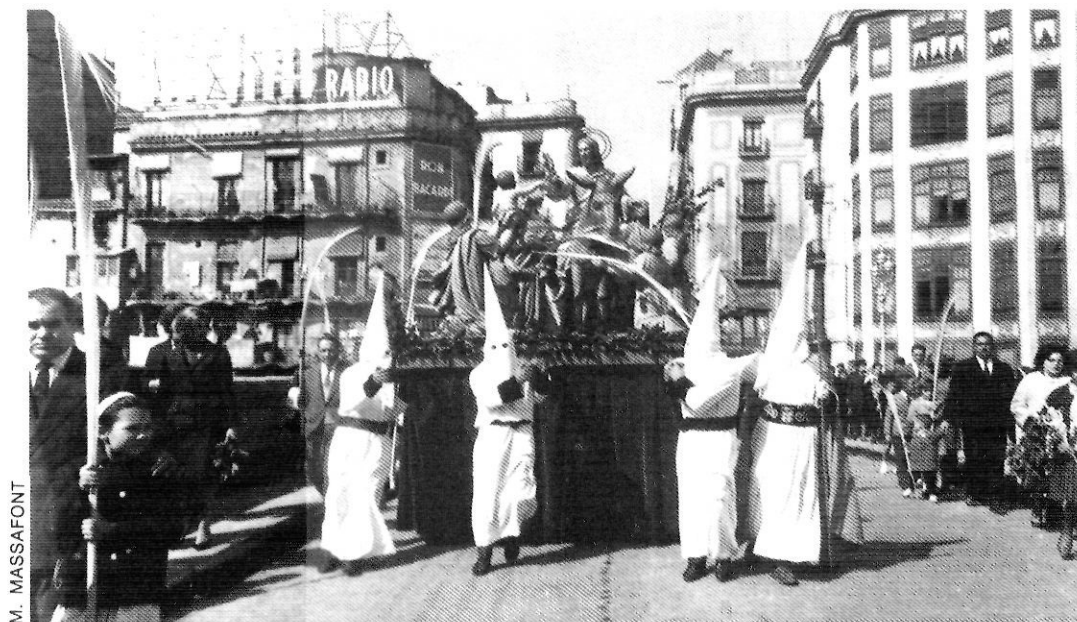
confiar en les grans cases especialitzades, les úniques que disposaven el capital i la maquinària per afrontar amb garanties les noves necessitats industrials.

Paral·lelament, una nova generació d'afeccionats com en Jordi Soler, en Lluís Bonaventura, en Sebastià Martí fill, en Joaquim Puigvert, en Carles Vivó, o el col·lectiu Actini —Josep Maria Boladeres i Ramon Vilà— iniciaven una feina de corc i buscaven noves possibilitats a la imatge. Recollint experiències pròpies i influències arribades

Festes de Palafrugell.

PABLITO

La processó del diumenge de Rams travessant el Pont de Pedra, l'any 1963.

La "vident" de les Pedreres.

S. MARTI (FILL)

de l'exterior, pujant el llistó de l'exigència cap a altres temes que els estrictament oficials i destrepadors que deixava publicar la censura, la tasca d'aquest pioner introduí una primera aproximació a la fotografia social —les portades de l'etapa inicial de *Presència* són un exemple clar— o industrial i publicitària, l'experiència d'Actini és molt reveladora, i obriren el camí perquè deu anys més tard, amb la mort del dictador, es donessin les condicions favorables per al sorgiment d'una nova generació molt més lliure, sense tants problemes amb la censura que tragué definitivament la fotografia del clot on l'havia enyorat el franquisme.

Dels setanta fins avui

I així arribem als setanta, dècada d'importància capital tant per la fotografia com per Catalunya. La mort de Carrero Blanco primer, de Franco després, la reforma política i la crisi econòmica, el retorn de la vida democràtica i de les institucions modifiquen profundament totes les instàncies de la vida cultural i la fotografia no en queda el marge. Cada dia és practicada i consumida per més gent, sorgeixen les primeres exposicions i es dona a conèixer una nova generació de professionals que l'entén com a mitjà expressiu sense perjudicis. Apareixen figures noves com la del *free-lance* i el fotògraf sense botiga, les entitats i les institucions mostren un creixent interès per la imatge, i així,

pocs anys després de la desaparició física del general, Ajuntament, Diputació i Col·legi d'Arquitectes posen en funcionament els seus respectius arxius d'imatge. Amb l'aparició del *Punt Diari*, i la reestructuració de *Los Sitios*, també varia el concepte de fotògraf de premsa. Gent com Jordi Mestre, en Jordi Sánchez, en Carles Vivó, la Carme Macià, en Josep Maria Oliveras, en Joan Comalat, en Quim Bosch, en Quim Curbet, en Josep Maria Roca o en Joaquim Puigvert, donen vida a una generació de joves fotògrafs, interessats a canviar l'entorn del seu camp de treball.

Pocs anys més tard, a l'octubre del 1984, a la sala d'exposicions de la casa de la Punxa, una gran exposició homenatge a Pablito, en el moment de deixar el seu treball de cronista de tota una època, aplegà imatges de Jordi Mestre, Moisès Tibau —qui posteriorment es dedicà a la fotografia experimental treballant sobretot amb càmeres Polaroid— Dani Duch, Joan Castro i Joan Comalat. Nous noms es presentaven en societat en un primer pas que obre portes a altres col·lectius com el Nou de Nou: Anna Caballero, Maria Geli, Carles Mitjà, Carles Romaní, Joan Castro, Manuel Lladó, Salvador Guardiola, Jordi Guerrero Artamí, els quals juntament amb gent com en Lluís Viardell, Xavier Ruiz, Jordi Picazo, o Rafael Bosch —germà de Quim Bosch—, han recollit la torxa d'una disciplina que finalment ha estat reconeguda com a cèl·lula fonamental de la civilització de la imatge.